

امام خمینی(ره) در آرای فقهی خود توجه ویژه ای به مسئله مقاصد و اهداف شریعت دارند

امام خمینی(ره) از جمله کسانی بودند که در دوران ما به مسئله اهداف شریعت (مقاصد الشریعة) توجه کرده و با مورد توجه قرار دادن آیات قرآن، در تعارض اهداف دین (عدالت، رحم، عطف،...) و ظواهر احکام، اهداف را مقدم می دانند.

امام خمینی(ره) از جمله کسانی بودند که در دوران ما به مسئله اهداف شریعت (مقاصد الشریعة) توجه کرده و با مورد توجه قرار دادن آیات قرآن، در تعارض اهداف دین (عدالت، رحم، عطف،...) و ظواهر احکام، اهداف را مقدم می دانند.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، آیت الله سیدمصطفی محقق داماد، استاد دانشگاه شهید بهشتی در همایش «اندیشه های فلسفی و عرفانی امام خمینی(ره)« که عصر امروز در مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران برگزار شد، پس از بیان يك خاطره از درس فلسفه امام خمینی(ره) به نقل از برخی از شاگردان ایشان، به تبیین یکی از مباحث مهم علم اصول با عنوان «مقاصد الشریعة« و جایگاه آن در اندیشه امام خمینی(ره) پرداخت.

وی پس از تطبیق برخی از مباحث فلسفه حقوق و علم اصول فقه اظهار کرد: علم اصول در دامن اسلام رشد کرده و اگر بین علم اصول و فلسفه حقوق یا فلسفه حقوقی نسبت سنجی کنیم، متوجه می شویم که ارتباط آنها به نوعی عموم و خصوص من وجه است و بسیاری از موارد ابداعی و ابتکاری در علم اصول ما موجود است که در دنیای غرب وجود ندارد.

وی با تأکید بر این که در فلسفه حقوق اسلامی، باید بسیاری از مباحث علم اصول به زبان و ادبیات امروز انتقال یابد، مبحث مقاصد الشریعة را یکی از مباحث مهم علم اصول خواند و گفت: در علم اصول (مکتب معتزله و شیعه) بحث شده که کل احکام شرعی تابع مفاسد و مصالح واقعیه است؛ هر حرام مفسده ای و هر واجب مصلحتی دارد؛ بر خلاف اشاعره که احکام را برای امتحان بندگی بندگان تلقی می کنند.

آیت الله محقق داماد تصریح کرد: گاهی از اوقات ما از ادله شرعیه هدف از جعل حکم را می فهمیم. از سوی دیگر فقها راههایی را برای فرار از حکم شرعی استنباط کرده اند که در مکاتب عقلانی فقه اسلامی به «علم حیل« معروف شده و در قرون نخستین رسالات متعدد بسیاری تحت عنوان «رسالة الحیل« حاوی چاره هایی برای دور زدن قوانین شرعی نگاشته شده است.

عضو شورای پژوهشی مؤسسه حکمت و فلسفه ایران با اشاره به نگارش کتابهایی با عنوان «كتاب العلل« در تاریخ فقه شیعی و البته به راهنمایی ائمه(ع) برای مقابله با حیل فقهی تصریح کرد: برجسته ترین این نوع آثار «علل الشرایع« شیخ صدوق است و فلسفه نگارش آنها این است که تا وقتی که اهداف دین برای ما روشن بشود، نمی توان با حیل احکام دین را دور زد.

وی افزود: در قرن هشتم شاطبی، فقیه بزرگ مالکی مذهب اندلسی کتاب تأثیرگذار مهمی با نام «الموافقات« نوشت و در آن مقاصد الشریعة را تبیین کرد. او فقیهی منصف بود و با پرداختن به این مطلب در زمانه خود هنگامه ای به پا کرد و مرحوم شهید در کتاب «القواعد و الفوائد« آرای او را مورد توجه قرار داد.

استاد دانشگاه شهید بهشتی با بیان این که امام خمینی(ره) از جمله کسانی بود که در دوران ما به مسئله اهداف شریعت توجه کرد، افزود: حتی فقهای بزرگی چون فیض کاشانی و میرزای قمی بدون توجه به این امر رسماً فتوی داده اند که برای مثال حیل های ربوی برای فرار از معاملات ربوی مشروع است! و در این صورت احکام اسلام در تعارض صریح با اهداف دین (برای نمونه ریشه کنی ربا) قرار می گیرد.

آیت‌الله سیدمصطفی محقق داماد با اشاره به نمونه ای از مواجهه امام با این تناقض به ذکر نمونه ای از کتاب [#&171;albiy&171; \(ج دوم\) پرداخت و گفت: امام در آنجا تصریح می کند که ما با توجه به آیات قرآن هدف دین از وضع حرمت ربا را به دست می آوریم و بر محور آن هدف حرکت می کنیم؛ خداوند در قرآن ربا را مصداق ظلم معرفی کرده و علت یا حکمت یا حرمت ربا، ظلم بوده است.](#)

وی بیان کرد: امام(ره) در مکتب فقهی 91 ساله قم پرورش یافته و این مکتب از جهت توجه به فهم و تفسیر قرآن در استنباط احکام نسبت به مکاتب نجف و سامرا ممتاز است و از همین جهت است که امام(ره) با مورد توجه قرار دادن آیات قرآن تصریح می کند که در تعارض اهداف دین (عدالت، رحم، عطوفت،...) و ظواهر احکام، اهداف مقدم است.

عضو شورای پژوهشی مؤسسه حکمت و فلسفه ایران خاطرنشان کرد: البته انصاف آن است که بگوییم قبل از ایشان، فقهای بزرگ دیگری نیز به این امر تأکید کرده اند؛ از جمله صاحب جواهر که می گوید: هر چیزی که متضمن نقض غرض حکم شرعی باشد، ما بطلانش را اعلام خواهیم کرد؛ گر چه صاحب جواهر خود، در برخی از آرای خود به این نکته ملتزم نمانده است.